

לא גולה אלא תפוצה

לא, תושביה היהודים של ישראל הם רק 20% מן העם היהודי בעולם.

● האם יש למדינת-ישראל ולישראלים הזכות לקבוע ולהחליט עבור העם היהודי?

לא. בסוף המאה ה-20 מקובל שהרוב קובע. ובהיותנו מיעוט בעם היהודי, אין לנו זכות להחליט עבור העם כולו. לכאורה אנו רשאים, וחייבים, להחליט מה טוב בשבילנו, הישראלים, ובשביל המדינה שלנו. אולם, בהיות מדינת-ישראל במוצהר מדינתו של העם היהודי כולו, חובתה לשמוע לרצונות-ליבם ושאיפותיהם ודעתם של שאר בני העם היהודי בעולם, ולהתחשב בהם.

ומכאן לשאלה שהיא אולי המכאיבה, המפחידה והגורלית מכל: ומה אם רוב העם היהודי בעולם ידרוש ויחליט לרעת מדינת-ישראל; ולשם הבאת הדברים לקיצוניות — על הפסקת קיומה של מדינת-ישראל? האם גם אז תקבע דעת רוב העם? האם זאת מדינתו של העם היהודי כולו — או של הישראלים בלבד?

אין לי תשובה על שאלה זאת, ואני מסופקת אם אפשר לפטור שאלה זאת כבלתי-רלוונטית ושטותית בלבד. אולם מטרת השאלה אינה המעשיות המיידית שבה אלא קודם כל ליגליזציה והעלאה על פני השולחן של הסתיירה הפנימית של קיומנו כישראלים: הסתיירה ההכרחית של תושבי מדינה, שרוב בני עמם אינם בכלל תושביה. ומכאן, ליגליזציה של אפשרות של ניגוד אינטרסים בין מדינת-ישראל לבין העם היהודי. עלינו להיות מודעים לניגוד אינטרסים כזה, ולא להטמין את ראשו בחול מיוחד מפניו. עלינו גם לעשות כל שביכולתנו, כדי לא להגיע לניגוד אינטרסים כזה.

● האם צריך וטוב לחסל את התפוצות? צריך — למי? וטוב — למי? לישראל או ליהודי התפוצות?

ליהודי התפוצות: אין אנו יכולים או זכאים או רשאים לקבוע להם מה יעשו. אין לנו, 20% של העם היהודי (גם אילו הם היו מיעוט, לא היתה קביעת זאת משנתה). אנו, הישראלים, כל אחד מאיתנו בנפרד, החלטנו להיות תושבי מדינת-ישראל, אם עלינו עליה אלה או עלינו איידיה מנחה. כל אחד מן היהודים בעולם זכאי באותה מידה להחליט למען עצמו. ואמנם זה מה שהם עושים, רובם מתוך החלטה חופשית. החלטתם ראויה לאותו כבוד כמו החלטתנו אנו.

למדינת ישראל: לא, לא צריך ולא טוב למדינת-ישראל לחסל את התפוצות. כוחנו הרב — ללא כל יחס למדינה בעלת שלוש מיליון תושבים — בא כולו מיהדות התפוצות. הציונות היתה יצירתה של יהדות התפוצות, וכפועל יוצא מכך גם הקמת מדינת-ישראל. וכשם שהקמתה של מדינת-ישראל היא פועלה של התפוצה, כך גם קיומה של מדינת-ישראל תלוי בתמיכתה האקטיבית, המסורה והבלתי-פוסקת; תמיכה כספית, אנושית, מוסרית ופוליטית. עבור מדינת-ישראל הקטנה, המוקפת אויבים ונלחמת יום-יום על קיומה, אין כלל אפשרות להגזים בעליונות קיומה של תפוצה יהודית אוהדת, אוהבת, פעילה, מצליחה, גאה, עצמאית, חזקה, בעלת כושר-השפעה בכל מקום המצאה, בעלת מעמד כלכלי איתן, בעלת ייחוד אתני/תחי/לאומי ובעלת מעמד תרבותי בלתי-מעורר, מוכר עלינו המדינות של כל תפוצה. תפוצה כזאת היא יצירתה האמיתית, הבלתי-חוזרת ביותר והאידיאלית. ומכיוון שכך, צריכים מדינת-ישראל והתפוצה היהודית לתמוך הדדית זו בזו ולשאוף ולעשות האחת להצלחת השנייה.

● האם אנו יכולים לחסל את התפוצה? לא, אין לנו שום דרך או כלי לחיסול התפוצה כיום, אלא אך ורק לפגוע בה, וזאת באמצעות הדרך האבסורדית ביותר בשבילנו — באמצעות הפגיעה במדינת-ישראל!

מפני שלמדינת-ישראל אין זכות להחליט על פרדוקס — כל התחזקות, פריחה והצלחה אמיתיים של מדינת-ישראל, סביר שיגרמו להתחזקותה, פריחתה והצלחתה של התפוצה. וכל החלשה של ישראל או פגיעה בה סביר שיגרמו להחלשת התפוצה ולפגיעה בה. ושוב, התחזקות התפוצה בעיקבות התחזקות ישראל הוא פועל-יוצא של הציונות עצמה. שכן, מטרת הציונות היתה לשפר ולהטיב את מצבה של האומה היהודית באשר היא, באמצעות כלים פוליטיים וממלכתיים, והיא הוכיחה שצדקה בהשערות, של ממלכתיות יהודית תביא לנירמול מצב העם היהודי בעולם, מבחינת יחס האומות אליו ויחסו הוא אל העולם.

● ואם כך, האם יש בכלל צורך בעליה? לתשובה זו שאלה זאת תלויה במשיב, ונדמה לי שמילבד מן הכנענים (אלה שבמוצהר ובמודע הנינם ישראלים ולא-יהודים), כל האחרים ישיבו עליה ב"כן".

● ולשם מה יש צורך בעליה? למען קיומו של העם היהודי. לא בכדי להרבות פועלים בישראל או למען צה"ל חזק יותר, אלא למען שמירת צביונה היהודי של מדינת-ישראל. הפסקת העליה עשויה להמיט כליה על העם היהודי, שטוטו כמשמעו. משום שחוסר מגע פסי, רוחני וחברתי בין רוב העם היהודי לבין מיעוטו במדינת-ישראל יביא תוך דור אחד לכך שמדינת-ישראל תפסיק להיות מדינתו של העם היהודי. אין במדינה כזאת, כשלעצמה, שום רע, אולם מצב זה גורם לכך, שהעם היהודי יאבד את יכולת קיומו. שכן כיום אין התורה והדת יכולות עוד להיות הבק של העם היהודי, כפי שהיו במשך אלפיים שנה.

הוויכוח המתנהל לאחרונה בישראל ובתפוצות (ביוזמת הישראלים), על עלייתם ונשירתם של יהודי ברית-המועצות, מתאפיין בצביעות דוחה, בעיוורון ואטימות מסוכנים, ובאנטי-ציונות של כל המעורבים בו מומבית — המימשל הישראלי, העולים והנושרים עצמם, יהודי התפוצות וכל מי שמעורב בוויכוח מרצונו או שלא מרצונו. נדמה לי שחלק גדול מן המתווכחים מעורב בו שלא מרצונו, ומשתתף בו כמי שכפאו שד. הן יוזמי הוויכוח והן הנגרים לתוכו כפויים לצביעות זאת, משום האימה האוחזת בכלם בפני הפרות הקדושות העומדות ברקע הוויכוח, ואשר כל המשתתפים בו אחוזים חיל ורעדה מלגעת בהן: העם היהודי, הציונות ומדינת-ישראל.

מעורר רחמים להיווכח לאיזה דרגה של חוסר ביטחון-עצמי וחוסר אומץ-לב הגיע העם היהודי בשנה ה-31 לקיומה של מדינת-ישראל, כשנכפה עליו לעמוד בעימות עם בעיות קיומו המרכזיות. אולם, יתכן שמעני ייצא מתוק, ובסופו של דבר — אחרי עוד כמה סיבובים של ויכוח בנושא צבוע, מתחסד, חוזן, מתיהר ונמנע מלגעת בעיקר — יאלץ העם היהודי סוף-סוף לעמוד מול האמיתות שלו.

בילבול מושגים, חוסר יושר אינטלקטואלי, החלפת המטרות באמצעים, חוסר סובלנות, אימה פשוטה מפני העתיד, יהירות, התנשאות ואי-ביטחון בזרות העצמית חוגגים את ניצחונם עם כל פרץ נוסף של הוויכוח. ומעל לכל — דכיות עיוורת באכסיומות שעבר עליהן הכלה.

להלן כמה מן האכסיומות האלה:

- מטרת הציונות היא היסול כל תפוצות העם היהודי בעולם והעלאתן למדינת-ישראל, וכתוצאה מכך: ישראל היא מטרתם הפיסית של כל יהודי העולם.
- מטרה זאת היא הטובה ביותר לעם היהודי כיום.
- אם לא תתממש — יוכחד העם היהודי בתפוצות. האומנם?

הציונות נוצרה בגולה, אחרי כאלפיים שנות גולה ופזורה של העם היהודי, אשר הביאו צרות ומצוקות, ביזוי, השפלה ופגיעות ברוב הגדול של היהודים. מטרתם, הפקטיבית והן ארוכת-הטווח של יוצרי הציונות היתה להסתמך על השפלות וביזוי אלה באמצעות כלים, שחסינם נראה ליוצרי הציונות אחראי למצב זה: כלים פוליטיים וממלכתיים, בעולם שבו הממלכתיות של עמים היתה למקור של סמכות וכה, שהיה בהם למנוע השפלות, ביזוי ופגיעות באומות.

הממלכתיות לא היתה מעולם נשק יעיל נגד פגיעה אישית בבני-אדם. אולם, חסרונה של הממלכתיות היתה דית היה בהחלט אחד הגורמים העיקריים לסבלותיו של העם היהודי. הציונות הדתוהת דרכים מעשיות לחשנת כלי זה. הקושי העצום שבו נתקלו הציונים בהשגת הכלי — ממלכתיות יהודית, מדינה יהודית — גרם למאבק עקש ומכאיב ולהשקעת אמצעים כספיים, אנושיים ונפשיים עצומים, עד שעם השגת הכלי והקמת מדינת-ישראל נתהפכו היצירות אצל הישראלים ומדינת-ישראל הפכה להיות מאמצעי למטרה. וכמו תמיד, המי-כת האמצעי הפגוע נררר בעיקבותיה ועוותים.

משמעותי מאד לזכור, שיוצריה המקוריים של התנועה הציונית היו אנשים מעורים היטב בתרבות של המדינות בהן היו, וחשו כבוד אל תרבויות אלה. הם היו אנשי-העולם במובן הטוב של מילה זאת, כלומר: אנשים שהעולם (הלא-יהודי, כמובן) נראה להם מקום טוב לחיות בו, שהתרבות של מדינותיהם היתה בעיניהם מכובדת ואהובה, בתנאי, כמובן — וזאת היתה מטרתם — שהעולם הזה יהיה מקום טוב ומכובד לחיות בו גם עבור היהודים. אף לא אחד מכל אבות הציונות היה מהמחזלים באומות האחרות והתנבאות האחרות. נהפוך הוא: כל אלה שהיהדות והעם היהודי בילבד נחשבו בעיניהם — התנגדו התנגדות עזה לציונות אז, וממשיכים להתנגד לה גם עכשיו (כל הפלגים הדתיים הקיצוניים). הם ראו וראים בתנועה הציונית, ובצדק, תנועת השתלבות העם היהודי כשווה בין שווים בין אומות העולם.

עם הקמת מדינת-ישראל הושגה בחלקה המטרה המקורית של יוצרי הציונות: רבים מן היהודים בעולם, שלא היו מעוניינים לוותר על היותם יהודים, זקפו את קומתם, והיחס אליהם אמנם השתפר מאוד. אין זאת אומרת שלא ייתכן התעמרות ופגיעה ביהודים כיום. אולם התעמרות ופגיעה במיעוטים היא תופעה נפוצה מאד בכל מקום, ואין היא בשום אופן נחלתם של היהודים בלבד. תוכים בקפריסין, מורטוריקאים באר-צות-הברית, הודים באוגנדה ועשרות מיעוטים אתניים אחרים בעולם כולו, סובלים בגלל היותם מיעוטים אתניים, למרות קיומה של מדינה אם אתנית גדולה וחוקה. מיעוטים אלה אינם חוזרים, למרות כל הפגי-עות בהם, למדינת-האם שלהם, אם כי הם שומרים על הרבוהה/תרבותם המקורית, ובשל כך הם נרדפים.

הבה נשוב עתה אל הוויכוח האומלל והצבוע בעניין יהודים, ועליה, ונשירה, ותפוצות, ומדינת-ישראל, וציונות. אולי כדאי לשוב אליו באמצעות כמה שאלות, "אפי-קורסיות":

● האם מדינת-ישראל והעם היהודי הם היינו הך?

ואילו לאומיות שאין עמה שום תיקווה לממלכתיות (שכן המקום הפיסי עליו הוקמה מדינת-ישראל יישלט מעתה על-ידי מדינה שניתקה עצמה מן העולם היהודי), היא כימעט חסרת סיכויי קיום. העליה היא ההמצא של העם היהודי — הן זה שבישראל והן זה שבתפוצות. וכאן מגיעים לוויוכוח המעורר סלידה, המתנהל כיום במדינה על העליה, ואל אלוף ההתחכמויות מעוררות הרחמים לפיתרון בעיות העליה/ירידה/נשירה. חבל על כל ההתחכמויות בענייני ויוזת/היאס/ג'וינט/תמיכה ישראלית/הפרעה-ישראלית/לחץ על התפוצות. העם היהודי הוא אלוף העולם בהתגברות על התחכמויות למיניהן. יש סיכוי לעליה, יש תיקווה לעליה, יש רצון לעליה ויש צורך בעליה — אולם לא בתנאים המשפילים אלה, בהם מיעוט קטן של העם היהודי נטל לעצמו בגבהות לב, בבזז וביהירות, את הזכות לשפוט, להטיף מוסר ולחלק ציונים לרובו המכריע של העם, להתייחס אל הרוב הזה כמורה אל תלמיד שסרה, כשופט אל נאשם. אנו, הישראלים, זקוקים לעליה. התפוצה זקוקה לעליה. וחשוב מכל — העם היהודי זקוק לעליה. אולם מה שאנו עושים זה הרס העליה והרס העם היהודי. ואם נמשיך לדבוק באכסיומות שעבר זמנן ובפרות קדו-שות שיצרנו לעצמנו, ונסרב להתחדש — אכן נגרום להפסקת העליה למדינת-ישראל.

● האם ייתכן שחלק מן העם היהודי יתבולל בתפו-צות ויאבד לעם היהודי?

יתכן. הדרך היחידה שבאמצעותה אפשר למנוע מחלק מן העם היהודי ללכת בדרך זו היא הגברת גאוותם על מדינת-ישראל. אין כיום דרך חזרה אל דתיות אורתו-דוכסית — הדבק לשבער של העם היהודי — לפחות לא עבור חלק הארי של העם היהודי. אין גם סיכוי כיום שתפוצה רדיפות יהודים כלליות בעולם כולו. הדוגמה של יהודי איראן כיום מוכיחה, שמכך לא תצמח שום טובה לישראלים, כולל עליה המונית. בעולם דמוקרטי, שבו מתרחשים שינויים וחיידושים בקצב מהיר ובקנה-מידה גדול, אין אפשרות למנוע ממישהו לשנות את דעתו על השאלה אם הוא רואה עצמו שייך לעם היהודי או לא. אולם קשר נפשי עמוק ומספק עם מרכז, שערכו רב בעיני אדם ומשמש לו אידיאל רוחני ויסוד למקורותיו — יכול למנוע במידה רבה התרחשות כזאת. ושאלה אחרונה: האומנם אנו, הישראלים, רוצים להיות ישראלים בלבד?

אינני יודעת מה יענו על כך הרוב או המיעוט במדינה. התשובה שלי: כן, אני גם ישראלית. לא שאני בראש וראשונה יהודיה, ואחר כך ציונית, ולבסוף גם ישראלית. אני אוהבת את עמי, אני שמחה וגאה בעם היהודי בעולם, אך לא, בשום אופן לא הייתי רוצה להיות ישראלית בלבד. אינני מתארת לעצמי איך זה להיות ישראלית בלבד, בלי הידיעה והביטחון והשימחה, שבעולם הגדול יש לי עם יהודי, מפוזר, חזק, חולם ומגשים את חלומותיו, ושאני רק חלק ממנו. ולסיים: שתי הצעות לשינויים לשוניים הקשורים קשר הדוק לנושא הנדון:

הגיע הזמן, למען יחס בלתי-צבוע, הוגן ומכובד בין כל היהודים, למצוא תחליפים למילים, "עליה", ו"ירידה". אלה מילים המדביקות תוויות חיוביות ושלי-ליות לחלקי העם השונים. כולנו שווים, כל היהודים, ואין מקום בינינו לעליונים ולתחתונים, לחיוביים ולשלי-ליים.

למען הבריאות הנפשית שלנו יש לבטל לחלוטין את השימוש במילה "גולה" ולהנהיג תחת זאת את השימוש במילים, "תפוצה", או "פזורה". אין כיום גולה יהודית בעולם. אילו היתה גולה — היא לא היתה מאריכה ימים, אילו יהודי התפוצות היו חשים עצמם בגולה, הם היו עולים לישראל ומחסלים בכך את "הגולה". העובדה שיש יהודים בעולם היא ההוכחה שאין גולה, אלא תפוצה. ויש משמעות עמוקה להבדל בין שני המושגים האלה.

אסתר רטנר, תל-אביב